УДК 343.123.12:343.147:343.6
DOI 10.31733/2078-3566-2021-2-277-281

Анастасія ПІСКУНОВА[©]
судовий експерт
(Запорізький науково-дослідний
експертно-криміналістичний
центр МВС України)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС ІЗ ПІДРОЗДІЛАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

На підставі аналізу кримінального процесуального законодавства, відомих нормативно-правових актів розглянуто проблемні питання взаємодії експертної служби Міністерства внутрішніх справ України з підрозділами досудового розслідування. Авторкою статті акцентовано увагу на необхідності пошуку додаткових можливостей вдосконалення даного виду діяльності.

Ключові слова: взаємодія, експертиза, експерт, Експертна служба МВС України, досудове розслідування, залучення працівників Експертної служби МВС України.

Постановка проблеми. Діяльність правоохоронної системи по розкриттю і розслідуванню кримінальних правопорушень найбільш ефективна тоді, коли структурні підрозділи тісно взаємодіють між собою. Особливо важливе значення в цій сфері має взаємодія таких учасників кримінального судочинства як експерт і слідчий. Під час проведення злагоджених спільних дій слідчого і співробітників експертно-криміналістичних підрозділів можуть бути зібрані такі докази, які не можуть бути отримані і закріплені вказаними суб'єктами окремо. У той же час неузгодженість окремих положень відомих нормативно-правових актів, що регулюють питання взаємодії експертної служби МВС України з органами досудового розслідування, на жаль, не сприяють підвищенню ефективності процесу розкриття та розслідування злочинів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Різні аспекти щодо практики боротьби зі злочинністю в контексті взаємодії слідчого з експертом та спеціалістом, знайшли своє відображення у роботах В. Бахіна, О. Волобуєвої, І. Гори, А. Іщенка, В. Коновалової, В. Кузьмічова, В. Лукашевича, М. Салтевського, В. Тертишника, П. Цимбала, К. Чаплинського, В. Шепітька та інших.

Мета статті: здійснити в даному дослідженні науково-обґрунтоване з'ясування теоретичних і практичних аспектів взаємодії Експертної служби МВС України з органами досудового слідства. Крім того, звернути увагу на необхідність пошуку додаткових можливостей її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Розкриття і розслідування злочинів є комплексною діяльністю різних державних правоохоронних органів, наділених різними методами і засобами пізнання [1, с. 441].

Першочерговим завданням боротьби зі злочинністю є вдосконалення способів і методів правоохоронної (у тому числі слідчої) діяльності, забезпечення їх адекватності потребам практики за допомогою застосування сучасних спеціальних знань і навичок [2, с. 3].

У філософії взаємодія інтерпретується як особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи до їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що у свою чергу, зумовлює зміну його стану [3, с. 77].

Відповідно до Загальних положень криміналістичної методики, взаємодія – це одна з форм організації розслідування. Взаємодія правоохоронних та інших державних органів і службових осіб у процесі розкриття і розслідування злочинів є узгодженою діяльністю різноманітних ланок однієї або декількох організованих систем, яка спрямована на досягнення спільної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу [4, с. 77].

© Піскунова А. О., 2021
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4880-2101>
anastasiapiskunova95@gmail.com

Ми погоджуємось із В. Ковальовим, на думку якого «взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України – це заснована на нормах закону та підзаконних нормативних актів сумісна діяльність не підпорядкованих організаційно суб'єктів із відмінною компетенцією та спеціалізацією, узгоджена за часом місцем, засобами й методами реалізації, для вирішення конкретних завдань, що зумовлюються характером слідчої ситуації, для розв'язання якої вона здійснюється, з метою розкриття, розслідування та запобігання злочинам, установлення об'єктивної істини та забезпечення правильного застосування закону» [5, с. 24].

У зв'язку з реформуванням МВС України відбулася й перебудова експертної служби МВС, функції якої переважно полягають у судово-експертному забезпеченні кримінальних проваджень. Здійснення технічної допомоги слідчим під час проведення окремих процесуальних дій покладається на підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення органів досудового розслідування Національної поліції України.

Таким чином, слідчі підрозділи, що увійшли до складу Національної поліції, та експертні підрозділи, які залишилися в складі експертної служби МВС, частково втратили організаційний зв'язок.

Аналізуючи сучасний стан нормативного регулювання процесу взаємодії слідчого зі співробітниками експертної служби, констатуємо, що його рівень, на жаль, поки що є недостатнім. Нормативні й організаційні проблеми взаємодії слідчого з працівниками експертної служби МВС не набули належної теоретичної розробки, що призводить і до суттєвих труднощів у практичній діяльності. Низка питань правового й організаційного характеру залишається не вирішеною, що стримує більш повне використання можливостей сумісної діяльності цих суб'єктів, підвищення її результативності [6, с. 272].

Також, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» та інших нормативно-правових актів, що регулюють підпорядкованість, права та обов'язки осіб, які найчастіше залучаються слідчими до огляду місця події, слідчих (розшукових) дій та проведення судових експертиз, важливе значення мають форми та порядок взаємодії слідчих з експертними установами.

Так, наказом МВС України від 03.11.2015 № 1343 затверджено Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України (далі – Положення). Згідно з цим Положенням, Експертна служба МВС складається з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (ДНДЕКЦ) та територіальних підрозділів – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (НДЕКЦ), перелік яких наведено в додатку до вищезазначеного Положення.

Одними з основних завдань Експертної служби МВС є:

- 1) здійснення судово-експертної діяльності;
- 2) забезпечення залучення працівників Експертної служби МВС до досудового розслідування та судового розгляду;
- 3) забезпечення функціонування обліку знарядь кримінальних правопорушень та інших об'єктів;
- 4) забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, обробки персональних даних у межах повноважень, визначених законом, забезпечення режиму доступу до інформації [7].

Завдання експертних установ, у тому числі як суб'єктів взаємодії з правоохоронними органами, систематизовано через їх поділ на три групи: 1) завдання з проведення дослідження та надання висновку; 2) завдання як учасника кримінального провадження; 3) завдання з інформаційно-технічного забезпечення криміналістичної діяльності [8, с. 2].

Відповідно до чинного законодавства, під час проведення досудового розслідування слідчий може взаємодіяти з експертами і спеціалістами, що у свою чергу сприяє більш ефективному розслідуванню кримінальних правопорушень.

Аналізуючи Інструкцію про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі у проведенні огляду місця події, затвердженої наказом МВС України від 03.11.2015 № 1339 (далі – Інструкція) відзначимо, що для участі у проведенні огляду місця події може залучатися спеціалізована пересувна лабораторія, проте тільки за письмовим (як виняток, за усним, з подальшим оформленням у письмовій формі) клопотанням керівника органу досудового розслідування або особи, яка виконує його обов'язки, лише в разі виникнення об'єктивних обставин, пов'язаних з учиненням:

- убивства або умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого із застосуванням вогнепальної зброї;
- розбійного нападу із застосуванням вогнепальної зброї з постраждалими особами;

- згвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього, малолітньої чи малолітнього або таке, що спричинило особливо тяжкі наслідки;
- дорожньо-транспортної пригоди, під час якої загинуло двоє й більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро й більше осіб;
- пожежі, під час якої загинуло двоє й більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро й більше осіб;
- вибуху, загрози вибуху або виявлення саморобних вибухових пристроїв [9].

Отже, виходячи із основних положень Інструкції, працівники експертної служби МВС, не можуть залучатися до огляду місця події, якщо вони не входять до складу спеціалізованої пересувної лабораторії.

За фактами вчинення інших злочинів (кримінальних правопорушень) рішення про залучення спеціалізованої пересувної лабораторії для участі у проведенні огляду місця події приймається керівництвом відповідного підрозділу експертної служби МВС спільно з керівництвом органів досудового розслідування, виходячи з категорії вчиненого злочину, об'єктивних обставин та необхідності застосування відповідних спеціальних знань та тільки за письмовим клопотанням керівника органу досудового розслідування або особи, яка виконує його обов'язки [9].

Таке визначення чіткого переліку зазначених випадків обмеження залучення до участі в проведенні огляду місця події працівників Експертної служби МВС тільки в складі спеціалізованої пересувної лабораторії, на нашу думку, не є виправданим.

По-перше, поза увагою залишаються й інші тяжкі злочини, які потребують проведення детального і ретельного огляду, наприклад: умисні вбивства та умисні тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили смерть потерпілого, учинені без застосування вогнепальної та холодної зброї, хімічних речовин; вбивства сексуального характеру; убивства новонароджених дітей, убивства на замовлення, тяжкі злочини, вчинені групою осіб або організованою групою, особливо за участю малолітніх та неповнолітніх осіб тощо.

По-друге, у зв'язку з тим, що підрозділи експертної служби мають досвідчених фахівців, користуються найсучаснішими техніко-криміналістичними засобами та технікою для виявлення, фіксації та вилучення різноманітних слідів та інших речових доказів, можна очікувати вищої якості проведених з їхньою участю оглядів місць подій, що у свою чергу підвищить можливість розкриття злочини.

По-третє, час, який витрачається на процесуальне оформлення залучення спеціалізованої пересувної лабораторії експертної служби МВС для участі в огляді місця події може так само призвести до зміни, пошкодження, втрати слідів злочину (особливо слідів рук та ДНК слідів, за якими можливо ідентифікувати особу) та іншої доказової інформації, що має важливе значення для швидкого та оперативного розкриття злочину.

Також, крім проведення судових експертиз та прийняття участі в оглядах місць подій, експертна служба МВС веде обліки, які безпосередньо використовуються працівниками цієї служби, а також можуть бути використані слідчими в порядку, встановленому чинним законодавством України.

Зокрема, слідчий, відповідно до своїх повноважень, у порядку ст. ст. 40, 93 Кримінального процесуального кодексу України [10], може отримати інформацію про наявність у базі дактилокарт особи, яка представляється різними установчими даними.

Також дактилоскопічний облік дає можливість ідентифікувати особу, за слідами, вилученими при огляді місця події по нерозкритим злочинам, встановити особу невідомого труп та безвісно зниклої особи.

Таким чином, підрозділи досудового розслідування та експертної служби МВС, особливо після реформування, через низку проблемних питань правового й організаційного характеру, на жаль, втрачають можливість ефективної та швидкої взаємодії у своїй діяльності, в той час, як саме спільна співпраця сприяє можливості оперативно та ефективно розкривати та розслідувати кримінальні правопорушення.

Висновки. Отже, вважаємо за доцільне, на законодавчому рівні закріпити взаємозв'язок експертної служби МВС та підрозділів досудового розслідування за такими основними напрямками: сприяння слідчих підрозділів у призначенні та проведенні судових експертиз та експертних досліджень (свочасне вилучення речових доказів та швидке призначення судових експертиз); залучення експерта до проведення слідчих (розшукових) дій (потрібно розширити перелік випадків, в яких залучається спеціалізована пересувна лабораторія експертної служби МВС або окремих працівників експертної служби МВС залежно від виду злочину); залучення експерта для надання роз'яснень; обмін інформацією; проведення спільних науково-методичних заходів, семінарів, спільних занять.

Список використаних джерел

1. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підруч. Київ : Кондор, 2006. 588 с.
2. Волобуєва О. О. Взаємодія слідчого з фахівцями під час збору інформації про особу, що скоїла злочин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київський нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2006. 16 с.
3. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
4. Криміналістика: підруч. / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. ; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 464 с.
5. Ковальов В. В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2007. 227 с.
6. Перлін С. І. Правові та організаційні особливості взаємодії слідчого з підрозділами Експертної служби МВС України. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2017. № 1. С. 270-277.
7. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України: затв. наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1343. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.
8. Науменко С. М. Адміністративно-правові засади взаємодії Експертних установ з правоохоронними органами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Сумський держ. ун-т. Суми, 2019. 203 с.
9. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події: затв. наказом МВС України від 03.11.2015 № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. *Голос України*. 2012. № 90-91.

Надійшла до редакції 18.05.2021

References

1. Saltevs'kyi M. V. (2006) *Kryminalistyka (u suchasnomu vykladі)* [Forensics (in modern terms)]: pidruch. Kyiv : Kondor. 588 p. [in Ukr.].
2. Volobuyeva O. O. (2006) *Vzayemodiya slidchoho z fakhivtsyamy pid chas zboru informatsiyi pro osobu, shcho skoyila zlochyn* [interaction of the investigator with specialists during the collection of information about the person who committed the crime] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Kyiv's'kyi nats. un-t vnutr. sprav. Kyiv. 16 p. [in Ukr.].
3. *Filosofs'kyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical encyclopedic dictionary] : entsyklopediya / NAN Ukrayiny, In-t filosofiyi im. H. S. Skovorody ; holov. red. V. I. Shynkaruk. Kyiv : Abrys, 2002. 742 p. [in Ukr.].
4. *Kryminalistyka* [Forensics] : pidruch. / V. Yu. Shepit'ko, V. O. Konovalova, V. A. Zhuravel' ta in. ; za red. prof. V. Yu. Shepit'ka. 4-e vyd., pererob. i dop. Kharkiv : Pravo, 2008. 464 p. [in Ukr.].
5. Koval'ov V. V. (2007) *Vzayemodiya slidchoho z pratsivnykamy ekspertnoyi sluzhby MVS Ukrayiny* [Interaction of the investigator with employees of the expert service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.09 / Kyiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kyiv. 227 p. [in Ukr.].
6. Perlin S. I. (2017) *Pravovi ta orhanizatsiyni osoblyvosti vzayemodiyi slidchoho z pidrozdilamy Ekspertnoyi sluzhby MVS Ukrayiny* [Legal and organizational features of the investigator's interaction with the units of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Visnyk LDUVS im. E. O. Didorenka*. no 1, pp. 270-277 [in Ukr.].
7. *Polozhennya pro Ekspertnu sluzhbu Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrayiny* [Regulations on the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] : zatv. nakazom MVS Ukrayiny vid 03.11.2015 r. № 1343. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15> [in Ukr.].
8. Naumenko S. M. (2019) *Administratyvno-pravovi zasady vzayemodiyi Ekspertnykh ustanov z pravookhoronnymy orhanamy* [Administrative and legal principles of interaction of Expert institutions with law enforcement agencies] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.07 / Sums'kyi derzh. un-t. Sumy. 203 p [in Ukr.].
9. *Instruktsiya pro poriadok zaluchennya pratsivnykiv orhaniv dosudovoho rozsliduvannya politysiyi ta Ekspertnoyi sluzhby Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrayiny yak spetsialistiv dlya uchasti v provedenni ohlyadu mistysya podiyi* [Instruction on the procedure for involving employees of the pre-trial investigation bodies of the police and the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as specialists to participate in the inspection of the scene] : zatv. nakazom MVS Ukrayiny vid 03.11.2015 № 1339. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15> [in Ukr.].
10. *Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny vid 13 kvitnya 2012 r.* [Criminal Procedure Code of Ukraine of April 13, 2012]. *Holos Ukrayiny*, 2012, no 90-91 [in Ukr.].

ABSTRACT

Anastasiya Piskunova. Topical issues of interaction of the expert Service of the Ministry of Internal Affairs with pre-trial investigation units. Based on the analysis of the criminal procedural legislation, departmental normative legal acts, the problematic issues of interaction of the Expert Service of

the Ministry of Internal Affairs of Ukraine with the pre-trial investigation units are considered.

The author of the article emphasizes the need to find additional opportunities to improve this activity. The author states that the units of pre-trial investigation and the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs, especially after the reform, due to a number of problematic issues of legal and organizational nature, unfortunately lose the opportunity for effective and rapid interaction in their activities, while joint cooperation and investigate criminal offenses.

In addition, the author proposes to consolidate at the legislative level the relationship between the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs and pre-trial investigation units in the following main areas: assistance to investigative units in appointing and conducting forensic examinations and expert examinations; involvement of an expert in conducting investigative (search) actions (it is necessary to expand the list of cases in which a specialized mobile laboratory of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs or a separate employee of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs is involved depending on the type of crime); involvement of an expert to provide explanations; information exchange; conducting joint scientific and methodological events, seminars, joint classes.

Keywords: interaction, examination, expert, expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, pre-trial investigation, involvement of employees of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

УДК 343.98

DOI 10.31733/2078-3566-2021-2-281-286

Ірина РУДЕНЬКА[©]

судовий експерт

(Дніпропетровський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
МВС України)

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВАДЖЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ СУДОВОЇ ГЕМОЛОГІЧНО-ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Інтенсивний розвиток інституту судових експертиз в Україні та за кордоном, вчинення складних та інтелектуальних злочинів, сприяє виникненню та розвитку нових видів судових експертиз, до яких належить і комплексна судова гемологічно-товарознавча експертиза.

Метою статті є обґрунтування практичної необхідності провадження комплексних судових гемологічно-товарознавчих експертиз у сфері кримінального, цивільного, господарського та адміністративного судочинства.

Обґрунтовано необхідність законодавчого урегулювання питання призначення та провадження комплексних експертиз, оскільки зазначена експертиза має свої предмети дослідження, специфіку їх призначення та проведення. Розглянуто завдання, що вирішуються експертами в процесі судово-гемологічної та судово-товарознавчої експертиз, об'єкти комплексної судової гемологічно-товарознавчої експертизи та особливості комплексного гемологічно-товарознавчого дослідження. Наголошено на необхідності дотримання кваліфікаційних вимог до підготовки судових експертів-гемологів.

Ключові слова: судова експертиза, комплексна судова експертиза, комплексна гемологічно-товарознавча експертиза, дорогоцінне каміння, напівдорогоцінне каміння, ювелірні вироби, дорогоцінні метали, експерт.

Постановка проблеми. Як свідчить судово-слідча практика, на цей час наявна тенденція до збільшення злочинів у сфері обігу дорогоцінного каміння та ювелірних виробів, що тягне за собою провадження судово-гемологічних та судово-товарознавчих експертиз і досліджень, в результаті яких встановлюються: класифікаційні характеристики каміння (виробів з каміння та вставок з каміння в ювелірних виробах); якісні характеристики каміння, виробів з каміння та ювелірних виробів зі вставками з каміння; походження каміння; облагородження каміння; країни походження для бурштину; родовища декоративного каміння; відповідності маркування каміння його дійсним товарним характеристикам; відповідності

© Руденка І. О., 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5180-3597>

tabloid@i.ua